

Matteo Verga stond in de menigte op straat en staarde naar de camera.

‘Niet naar de camera staren!’ riep de regisseur. ‘Kijk met verbijstering naar die vrachtwagen.’

Matteo deed wat hem werd gezegd.

‘Francesco!’ gilde Anna Magnani. Ze rukte zich los van de soldaten die haar vasthielden en rende schreeuwend achter de vrachtwagen aan, die was volgeladen met door de nazi’s opgepakte mannen. Er werd geschoten. Ze struikelde en viel. Haar zoontje en de priester holden schreeuwend naar haar toe.

‘Mamma!’ Het jongetje klampte zich aan zijn moeder vast. De priester knielde neer en tilde haar hoofd op, maar het had geen zin meer, ze was dood.

Matteo was onder de indruk van haar spel. De figuranten applaudisseerden.

‘Heel goed, heel goed,’ zei de regisseur. ‘Maar we doen het nog een keer.’

Anna Magnani stond op. ‘Roberto, ik heb mijn knieën bezeerd.’

Een assistente kwam aangesneld om zelf over haar knieën te wrijven. Een van de mannen in de vrachtwagen stak een sigaret op.

‘Concentratie!’ riep de regisseur. ‘Gooi die sigaret weg. Je gaat sterven en niet naar het café.’

‘Ik moet plassen,’ zei het kind dat haar zoontje speelde.

‘Je mag plassen als ik tevreden ben over de scène,’ zei de regisseur. ‘En niet huilen, dat doe je zo meteen maar als je moeder op straat ligt.’

6 Matteo aaide het jongetje over zijn hoofd. ‘Ik moet ook plassen,’ zei hij, ‘maar we houden het wel even op, hè?’

Het jongetje knikte.

‘Goed zo,’ zei Matteo, ‘we gaan nog één keer ons best doen en daarna gaan we samen naar de wc.’

‘Stilte!’ riep de regisseur. ‘Waarom is die vrachtwagen nog niet achteruitgereden? En geef Anna nog wat schmink, die zwarte kringen onder haar ogen zijn me veel te dun.’

Matteo nam zijn plek weer in. Hij genoot. Hij was net vijftien en speelde mee in een film, zijn jongensdroom ging in vervulling.

Matteo liep de *alimentari*, de kruidenierswinkel van zijn vader in. Vader was gedroogde bonen aan het afwegen. Grootmoeder, die achter de kassa zat, was met een klant aan het kletsen.

Het was pas sinds een paar maanden dat de winkel weer bijna net zo aantrekkelijk oogde als in de jaren voor de oorlog. De vakken waren behoorlijk gevuld, in de vitrine lag kaas, aan het plafond hingen worsten en zelfs een ham, en het brood was weer wit in plaats van grijs. Met dank aan de leveringen van vooral de Amerikanen.

‘Papà, kan ik iets voor je doen?’ Matteo hielp zijn vader regelmatig met het op de planken zetten van de conservenblikken en de zakken met pasta. Zo verdiende hij zijn zakgeld bij elkaar sinds hij zijn schooltijd had afgerond.

‘Nee, het is stil vandaag, ik heb alles zelf kunnen doen. Ga maar naar boven, misschien heeft je moeder je nodig.’

Matteo verliet de winkel, passeerde de krantenkiosk met het nog altijd kapotte rolluik en de schoenlapperswerkplaats van de weduwnaar Rossi en duwde de enorme voordeur open die toegang gaf tot het woongedeelte van het gebouw. Boven de winkeltjes en werkplaatsen bevonden zich de appartementen.

Signora Bruno zat in haar portiersloge. De stevast van top tot teen in het zwart gehulde signora Bruno – alleen haar in een knot geknoopte haar was grijs – zat altijd in haar portiers-

loge. Volgens de verhalen verliet ze die zelden en sliep ze hooguit een uur per nacht, omdat ze van al het doen en laten van de bewoners op de hoogte wilde blijven.

8 Matteo groette haar beleefd en liep de trappen op naar de derde verdieping. Al voordat hij naar binnen ging, hoorde hij de vertrouwde geluiden van zijn zus Francesca die om haar dochttertje riep. ‘Chiara? Chiara! Waar zit je nu weer?’

Matteo kon zijn sleutel niet zo gauw vinden, maar hij wilde niet aanbellen. Francesca schrok altijd als de bel ging. Nog steeds.

‘Francesca, alsjeblieft,’ hoorde hij zijn moeder zeggen, ‘krijg niet zo tegen dat kind. Ze zal doof zijn voordat ze twintig is.’

Ah, daar had hij zijn sleutel. Hij ging naar binnen.

‘Ik krijg niet, ik heb gewoon een heldere stem,’ krijste Francesca.

‘Ja hoor, je had zangeres moeten worden,’ zei moeder.

Francesca zei niets meer, want Chiara was tevoorschijn gekomen en rende op haar moeder af. ‘Ik was aan het spelen,’ zei ze.

Matteo sloot de deur achter zich. Hij woonde al vanaf zijn geboorte in dit huis in de oude volkswijk Trastevere en had het er altijd fijn gevonden. Aan weerskanten van een lange, tamelijk donkere gang waren deuren naar zes kamers, de keuken en de badkamer. De keuken, waar werd gekookt en gegeten, behalve op zondag, was het centrale punt van de woning. Achter de keuken was een balkon dat uitkeek op de binnentuin die werd omsloten door woonhuizen van vijf verdiepingen hoog. De gang was het speelterrein van Chiara. De voorste deur links was die van de kamer van Matteo’s grootmoeder, de achterste deur rechts die van de kamer van zijn grootvader. Binnen de muren van het huis konden die twee niet verder bij elkaar vandaan zijn dan wanneer ze ieder in hun eigen kamer waren. En daar waren ze vaak.

‘Zeg voortaan eerst wáár je gaat spelen,’ zei Francesca. ‘Ik was doodongerust.’

‘Ik was in Matteo’s kamer,’ zei Chiara. ‘Ik heb niet aan de poppen gezeten, ik heb alleen maar plaatjes gekeken in boeken. Dat mag wel, hè Matteo?’

‘Natuurlijk mag dat.’ Matteo tilde haar op. ‘Ben je voorzichtig geweest met mijn fotoboeken?’

Ze knikte. ‘Jij gaat later ook in films spelen,’ zei ze.

‘Dat doet hij nu al,’ zei moeder, ‘en dat doet hij heel goed.’

‘Mamma, vlei me niet zo,’ zei Matteo.

‘Alle burens zijn het met me eens,’ zei moeder.

‘Mamma! Je bent toch niet weer over me gaan opscheppen, mag ik hopen? Ik schaam me dood.’

‘Ik wil als ik groot ben ook in films spelen,’ zei Chiara, ‘net als Matteo.’

‘Dat zullen we dan wel weer eens zien,’ zei Francesca. ‘Maar nu ga je in bad, anders ben je niet schoon als we straks gaan eten.’

‘Waarom moet ik schoon zijn als we gaan eten?’

Matteo grinnikte. ‘Anders komen de muizen aan je vieze tenen knabbelen.’

Hij zette het kind neer en ging naar zijn kamer, die aan de straatkant lag. Door het open raam kwam de lente naar binnen. Matteo bekeek de marionet waaraan hij die ochtend had zitten sleutelen, maar was nog steeds niet tevreden over de lengte van de touwtjes. Morgen zou hij ermee verder gaan, nu niet. Hij ging op bed liggen lezen tot hij de huisdeur hoorde.

In de gang klonk gestommel. Een diepe zucht: grootmoeder. Een tevreden geneurie: vader. Matteo sloeg zijn boek dicht en stond op om naar ze toe te gaan.

‘Mijn schoenen knellen,’ zei grootmoeder. ‘Matteo, trek mijn veters eens los.’

Matteo knielde neer. Ze kroelde door zijn bruine krullen. ‘Wat heb ik toch een mooie kleinzoon,’ zei ze. ‘Hij heeft het

haar van mijn broer Luigi. God hebbe zijn ziel.' Ze sloeg een kruisje.

10 'Hoe was het vanmorgen in de winkel?' vroeg moeder. Ze zette een schaal pasta met paddenstoelen in roomsaus op tafel en vulde de borden.

'De gewone drukte en een stuk of wat buitenlanders,' zei vader, terwijl hij kaas over zijn pasta strooide. 'Vooral Amerikanen, maar die kopen bijna nooit iets. Ze bekijken en betasten zo ongeveer alles wat er op de planken staat, maken foto's van elkaar en daarna gaan ze weer weg.'

'Je moet overal briefjes op plakken,' zei grootmoeder. "Huisgemaakt." "Alleen hier te koop." "Halve prijs." Dan kopen ze wel.'

'Die Amerikanen lezen geen Italiaans,' zei vader.

'In het Engels, domkop. De bovenbuurman heeft met de Amerikanen meegevochten, vraag of hij alles voor je vertaalt. Mamma mia, je kunt wel zien dat jij een zoon van je vader bent. Die moet je ook alles drie keer uitleggen voordat hij het begrijpt.'

'Nonna, toe,' zei Matteo bestraffend.

Ze hief haar handen ten hemel. 'Dan luisteren jullie maar niet naar de adviezen van een wijze oude vrouw. Maar ik voorspel je: maak de winkel aantrekkelijker voor toeristen en de zaken zullen je voor de wind gaan.'

'Ik ben niet bepaald dol op die Amerikanen,' zei vader. 'Ze lopen hier rond alsof Rome hun eigendom is, alleen maar omdat ze ons hebben verlost van de fascisten.'

'En daar moeten we hen heel dankbaar voor zijn,' zei grootmoeder. 'En je moet trouwens niet iedereen die erom vraagt korting geven. Er komt nog eens een dag dat je alles gratis uitdeelt in de hele buurt.'

'De mensen zijn arm,' zei vader. 'Het is geen misdaad om solidair te zijn.'

‘Zolang je je eigen familie maar niet vergeet,’ zei grootmoeder. ‘God ontfermt zich wel over de hulpbehoevenden, daar heb ik al heel vaak om gebeden.’

Vader haalde zijn schouders op en draaide zijn vork rond in de pasta.

‘Matteo, eet nog wat,’ zei moeder toen hij zijn bord nog maar nauwelijks leeg had.

‘Mamma, ik kan niet meer.’ Matteo schoof het bord van zich af.

‘Je bent broodmager, je zult nog verhongeren. *Dio!* De buren zullen wel denken dat ik slecht voor je zorg.’

‘Mens, hou op met dat betuttelen,’ bromde vader. ‘Ga zitten en eet zelf eindelijk eens wat.’

‘Geef mij ook nog maar een portie,’ zei Francesca.

‘Ga eerst vragen of je grootvader nog iets wil,’ zei moeder.

Grootvader at altijd alleen in zijn kamer. Hij weigerde om samen met grootmoeder aan één tafel te zitten sinds ze met elkaar in conflict waren geraakt. Hij was een overtuigd communist en had geen goed woord over voor de huidige, door de Amerikanen gesteunde regering. Grootmoeder, diepgelovig, gruwde van alles en iedereen die kritiek had op het Vaticaan of de Amerikaanse bevrijders. En nu, met de verkiezingen in het vooruitzicht, was hun ruzie alleen maar feller geworden. Ze stonden lijnrecht tegenover elkaar.

Francesca stond op en deed wat haar was gevraagd.

‘Chiara,’ zei moeder, ‘je hebt je bordje niet leeggegeten.’

‘Ik wil een beetje bewaren voor de muizen, anders gaan ze aan mijn tenen knabbelen.’

‘Waar heeft dat kind het over?’ vroeg grootmoeder.

‘Matteo heeft haar weer eens wat wijsgemaakt,’ zei moeder. ‘Vooruit, nog twee hapjes en dan mag je van tafel. We bewaren wel wat brood voor de muizen.’

Francesca kwam terug. ‘Zijn sigaren zijn op,’ zei ze. ‘Hij wil niet eten, maar roken.’

‘Ik ga wel even nieuwe voor hem kopen,’ zei Matteo.

Op straat kwam hij Davide tegen.

‘Matteo!’

‘Davide!’

‘Ben je ergens naar op weg?’ vroeg Davide.

12 ‘Mijn grootvader zit op verse sigaren te wachten,’ zei Matteo.

‘Jammer. Ik had zin in een middag samen met jou. Ik werd gek van mijn studieboeken. Zien we elkaar gauw weer?’

‘Vanavond kan ik wel.’

‘Fijn, dan is mijn dag weer goed.’

Davide, net als Matteo achttien jaar oud, blond met amandelbruine ogen, goedlachs, was Matteo meteen al opgevallen toen hij hem voor de eerste keer in de pizzeria van Lucio zag.

Elke vrijdagavond kwamen Matteo en zijn vrienden bij elkaar in dat kleine eethuis in een donkere steeg in Trastevere, om over voetbal, meisjes en het leven te praten. Davide hoorde nog maar sinds kort bij de groep. Hij was samen met zijn moeder, een oorlogsweduwe, in Rome komen wonen en was door zijn buurjongen Luca uitgenodigd mee te komen.

Vanaf de eerste avond dat hij erbij was, hoorde Davide bij de groep. Hij was vrolijk, belangstellend en charmant. Ze waren allemaal meteen in zijn ban. Hij gedroeg zich niet verlegen, maar ook niet opdringerig, stelde vragen en luisterde met oprechte belangstelling naar de antwoorden. Hij vertelde dat hij Italiaanse literatuur wilde gaan studeren, maar dat hij nog steeds bezig was zijn in de oorlog opgelopen leerachterstand op het gymnasium in te halen.

‘En jullie?’ vroeg hij en daarbij keek hij Matteo aan.

‘Matteo wil filmster worden,’ zei Romeo. ‘Als hij straks beroemd is, ziet hij ons niet meer staan, dus we zijn zeer vereerd dat hij er vanavond nog bij is.’

‘Doe niet zo flauw,’ zei Matteo.

‘Als jij op het witte doek verschijnt, zullen alle meisjes meteen in zwijm vallen,’ zei Davide.

‘Dat zou hij wel willen,’ zei Antonio.

Matteo bloosde. Ze lachten en vonden dat Matteo maar een rondje moest geven nu alle aandacht naar hem uitging.

‘Wat zijn jullie toch een berekenend stelletje,’ zei Matteo. ‘Lucio, ze willen dat ik een rondje geef.’

‘Ah, en doe je dat ook?’ vroeg Lucio.

‘Ik heb geen keuze,’ zei Matteo. ‘Ze hebben me in een hoek gedreven.’

Hij werd uitgelachen. ‘Anders krijg je maar praatjes,’ zei Luca.

‘Dat is dan geregeld,’ zei Lucio. ‘En gaan de heren misschien ook nog iets te eten bestellen? Dit is namelijk een restaurant en geen rondhangplek voor opgeschoten jongens.’

Toen de anderen naar huis waren gegaan en Matteo en Davide nog even samen bij de fontein op het plein bij de Santa Maria in Trastevere waren gaan zitten om een sigaret te roken, vroeg Davide: ‘Heb je zin om morgen met me mee te gaan naar Ostia om in zee te zwemmen?’

Een vrouw was in het donker de was aan het ophangen op haar balkon, twee voetballende kinderen werden naar binnen gecommandeerd door hun moeder, een dronken man liep luid zingend over straat.

‘Waarom niet?’ zei Matteo. ‘Ja leuk, het wordt een warme dag. Wie gaan er nog meer mee?’

‘Niemand, ik ga met jou.’

‘En Luca dan, je buurjongen?’

‘Ik ga met jou.’

‘En de anderen?’

‘Ik ga met jou.’

De volgende ochtend wandelden ze over het vrij stille strand en kletsten over de boeken waar ze van hielden. Ze zwommen in de nog koude zee, stoeiden onbekommerd als kleine

kinderen in het water, alsof ze elkaar al jarenlang kenden, en gingen in de voorjaarszon liggen om op te drogen en tevreden zwijgend een sigaret te roken.

14 'Heb jij ook dorst?' vroeg Davide. Hij keerde zich naar Matteo, veegde ietwat theatraal een pluk nat haar weg van zijn voorhoofd en glimlachte.

'Ja goed, we gaan iets drinken,' zei Matteo.

Ze dronken een biertje in een strandtent en kleedden zich daarna om in een badhokje. Ze trokken hun zwembroek uit.

'Wil je mijn schouders insmeren?' vroeg Davide.

'Natuurlijk. Draai je om.' Matteo draaide het potje aftersun open en begon Davides nek in te wrijven en daarna zijn schouders en rug. Davide had stevige spieren. 'Doe jij veel aan sport?' vroeg hij.

'Zo vaak ik kan,' zei Davide. 'Ben jij een volleerd masseur?'

'Welnee,' zei Matteo. 'Hoezo?'

'Dit voelt heerlijk,' zei Davide. 'Ga door.'

Matteo was aangenaam verbaasd over het compliment, bekeek tevreden zijn handen en kneedde nogmaals Davides schouders, nu iets steviger dan daarnet.

'Heerlijk,' zei Davide weer, 'maar nu ben jij aan de beurt.' Hij draaide zich om. Matteo zag dat hij een erectie had. Davide keek hem doordringend aan.

Matteo kreeg een kleur en deinsde terug.

Davide sloeg zijn ogen neer. 'O god. Sorry.'

'Ben je homo?' vroeg Matteo.

'Ja.'

'Ik niet,' zei Matteo.

'Nee... ik dacht dat... sorry.'

Zwijgend trokken ze hun kleren aan en pakten ze hun tassen in. Matteo wist even niet wat hij moest zeggen of denken.

Een beetje ongemakkelijk zaten ze tegenover elkaar in de tram naar Rome. Ze keken allebei naar buiten.

'Heb ik het nu verpest?' vroeg Davide na een lange stilte. 'Ik zou graag willen dat we vrienden zijn.'

‘Het was een fijne middag,’ zei Matteo. ‘Natuurlijk kunnen we vrienden zijn. Maar ik ben geen homo.’

‘Dus je wilt nog wel een keer met me afspreken?’ Davides stem trilde. Wat zag hij er ineens kwetsbaar uit, als iemand die na een grote fout om een tweede kans smeekte. Zijn amandelbruine ogen glommen. Matteo voelde plotseling een diepe genegenheid voor deze jongen, al begreep hij niet goed waarom. ‘Dat zou ik fijn vinden,’ zei hij. En dat meende hij.

Zo had hij, nu bijna een maand geleden, Davide leren kennen en dat was het begin van wat de verwarrendste, maar ook belangrijkste vriendschap van zijn leven zou worden.

Nadat Matteo met Davide had afgesproken elkaar 's avonds te zien, ging hij voor zijn grootvader naar de sigarenwinkel. Overal op straat hingen affiches en waren er actievoerders die folders uitdeelden. Het was april en over een maand zouden er verkiezingen zijn. Italië was diep verdeeld. Dankzij zijn grootouders wist Matteo daar alles van. De strijd ging vooral tussen de christendemocraten en de communisten, en op de kiezers en de politieke partijen werd er vanuit het buitenland flink druk uitgeoefend. De Amerikanen, die fel anticommunistisch waren, vonden dat de Italianen hun dankbaarheid moesten tonen voor alle hulp in en na de oorlog en dus op de christendemocraten moesten stemmen. De communisten, die een leidende rol hadden gespeeld in het verzet tegen de fascisten en de Duitsers, vonden dat het afgelopen moest zijn met de macht van de kerk en de grootgrondbezitters en voerden, aangemoedigd door de Sovjet-Unie, fanatiek campagne. De socialisten deden ook mee, maar kwamen met een genuanceerd verhaal over verzoening en redelijkheid waarnaar nauwelijks werd geluisterd.

Amerika had zijn eerste overwinning al binnen, want een

jaar eerder waren de communisten onder druk van de VS uit de regering geschopt.

16 De verkiezingsstrijd had voor de tweespalt tussen Matteo's grootouders gezorgd die het hele huis regelmatig op stelten zette. Ze verschansten zich in hun kamers, weigerden elkaar nog te zien, maar 'communiceerden' door geschreeuw van de een naar de ander.

Zelf vond Matteo de plannen van de socialisten helemaal niet zo slecht. Minder macht voor de grootgrondbezitters en de kerk, betere omstandigheden voor de arbeiders. Zo zou Italië misschien weer een eenheid kunnen worden zoals Garibaldi het ooit had bedoeld. Hij had dit niet uit de kranten die hij elke dag kocht – *l'Osservatore Romano*, het dagblad van het Vaticaan voor zijn grootmoeder en *l'Unita*, de krant van de communisten voor zijn grootvader – maar het was wat zijn vader hem had voorgehouden en Matteo vond dit acceptabel klinken. Verder had hij er niet al te veel over nagedacht, evenals zijn vrienden had hij de buik vol van oorlog en politieke meningsverschillen.

Het was tussen zijn grootouders tot een enorme uitbarsting gekomen toen 1948 werd uitgeroepen tot 'het jaar van de huilende en bloedende madonna's'. Grootmoeder geloofde heilig dat dit een teken van God was om toch vooral voor de christendemocraten te kiezen, grootvader vond het flauwekul. 'Laat dat mens ophouden met haar huilende en bloeddende madonna's!' riep hij vanuit zijn kamer. 'Het zijn geen zoute tranen, het is kraanwater dat over die wangen drupt. En kippenbloed!'

Zijn geloof in de oprechtheid van het Vaticaan was vroeger al niet groot geweest, hoewel hij toen nog weleens naar de kerk ging, maar sinds de paus met de nazi's was gaan heulen, was hij een fervent tegenstander van het katholicisme geworden.

'Weet je wat ik een écht wonder zou vinden, Matteo?' had

hij gezegd. 'Als die grootmoeder van je haar plaats eens zou leren kennen.'

'Zo!' klonk het vanuit grootmoeders kamer. 'En waar mag die plaats dan wel zijn? Aan jouw rimpelige voeten zeker? Vergeet het maar.'

'Mens, luister me niet af als ik met mijn kleinzoon praat.'

'Doe je deur dan dicht als ik het niet mag horen. *Gran Dio*, waarom ben ik ooit met die man getrouwd?'

'Omdat je te lelijk was om een ander te kunnen krijgen. Ik was de enige die medelijden met je had en wilde je de schande besparen een zure oude vrijster te worden.'

'Ha! Moet je hem horen. Half Rome zat achter me aan, ik had ze voor het uitkiezen, maar dom genoeg tuinde ik in de praatjes van die gladjakker. O, wat was ik naïef in mijn jonge jaren.'

'Naïef? Je was uit op mijn geld.'

'Je geld? Je had geen cent en nu nog steeds niet, omdat je het allemaal aan die communistenvriendjes van je hebt weggegeven.'

'Als jij niet zoveel in de kerkpot zou hebben gestopt, zouden we nu een heel comfortabel leven kunnen hebben in een mooi huis aan de kust.'

'Madonna! Heeft die man dan geen enkel respect? God, vergeef hem.'

Nou ja, zo ging het dus vaak. Hoewel Matteo meer van zijn grootvader dan van zijn grootmoeder hield, weigerde hij partij te kiezen. Hij had wel iets anders aan zijn hoofd. Ooit, ergens in de middeleeuwen, moesten ze van elkaar gehouden hebben.

Hij kocht de sigaren, bracht ze naar zijn grootvader, die er meteen een opstak, en ging in zijn eigen kamer op bed liggen lezen in de toneelstukken van Pirandello.